

İstimat Zihni Özdamar (1935-1946)

Türk Siyasetçisi.

Türk-Ortodoks Rum Cemaatinin önde gelen isimlerinden biri olan İstamat Zihni Özdamar, gerek Milli Mücadele döneminde, gerek sonraki dönemlerde gazeteci, hukukçu ve siyasetçi kimliği altında yapmış olduğu faaliyetleriyle ulus devletin kuruluş ve gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Kendi tabiriyle aslen Türk olan İstamat Zihni Özdamar, Batılı devletlerin Türkiye'deki azınlık sorununa ilişkin politikalarına temelden karşı çıkmış ve bu yönüyle Fener Rum Patrikhanesi'nin bu politikalarla uyumlu siyasetine karşı kıyasıya mücadele etmiştir.

İstamat Zihni Özdamar 1879 yılında Bodrum'da doğdu. Bodrum İptidai ve Rüştüye mekteplerini bitirdikten sonra İzmir İdadisinde okudu. Daha sonra İstanbul Hukuk Mektebinden mezun oldu. Yunan işgaline kadar Aydın Bidayet Mahkemesi azalığında bulundu. İstanbul Hükümeti tarafından Ermeni tehciri için yapılan tahkikatta Yozgat mıntıkasına Müstantik-i Mahsus olarak tayin edildiyse de vicdani kanaatlerine ve vatani duygularına tamamen zıt gördüğünden bu görevi kabul etmedi. 26 Mayıs 1919'da Aydın'a ilerleyen Yunan işgal kuvvetlerini karşılamaya giden Müslüman ve Rum Ortodoks temsilcilerin aksine önce Denizli'ye, buradan Isparta'ya, oradan da Afyon'a giderek buradaki Kuva-yı Milliye'ye katıldı. Afyon'da yayınlanan *İkaz* gazetesinde Milli Mücadele'yi destekleyen makaleler yazdı. Daha sonra Ankara'ya geldiğinde burada Türk-Ortodoks Cemaati lideri Papa I. Eftim ile tanıştı. Bu sırada Kayseri Talas Zincidere'de toplanan 1. Türk-Ortodoks Kurultayı'nın ardından Anadolu'da *Ortodoksluk Sadâsı* gazetesini çıkardı ve bu gazetenin başyazarlığını yaptı.

Lozan Antlaşması gereğince İstanbul'da yerleşmiş bulunan Rumlar dışında Anadolu'daki Rumların mübadeleye tabi tutulması üzerine içlerinde İstamat Zihni Bey'in de bulunduğu Türk Ortodokslar yurttan çıkarıldı. Ancak 29.04.1925 tarihli bir kararname ile İstamat Zihni Bey'in mübadeleden istisnası Bakanlar Kurulu tarafından kabul edildi. Bu tarihten 1935 yılına kadar İstanbul'da avukatlık yapan Özdamar, 1935 yılında Cumhuriyet Halk Partisi listesinden Eskişehir bağımsız milletvekili seçilerek meclis girdi. 5 Ağustos 1946 yılına kadar üç dönem milletvekilliği görevinde bulunan Özdamar, Rumların asıllarının Türk olduğuna inanmaktaydı. Bu yüzden Yunanlılar Özdamar'ın milletvekilliğinden rahatsız olmuşlardır. İstamat Zihni Özdamar milletvekilliği görevinden sonra İstanbul'a yerleşti. Evli ve dört çocuk babası olan Özdamar, Türkçeden başka Rumca ve Fransızca biliyordu.

İstamat Zihni Özdamar Türk Milli Mücadelesinin ilk anlarından itibaren fiili olarak vatan savunmasına katılmıştır. Bu amaçla İzmir'in işgalinden sonra oluşturulan ve Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi'nin başkanlığını yaptığı Denizli Heyet-i Milliyesi'nin İstihbarat ve Propaganda Şubesi olan İkinci Şubede görev yaptı. Bu süreçte Kayseri Zincidere Manastırında toplanan Anadolu Türk Ortodoksları Kilise Kongresine Zonguldak Murahhası olarak katılmış ve bu kongrede, Türklerle devam etmekte olan kardeşlik, dostluk ve samimiyetin iadesi için bütün güçleriyle çalışacaklarını ifade etmiştir. Büyük Taarruz'un hemen öncesinde toplanan kongrenin aldığı en önemli karar, Fener Rum Patrikhanesiyle bütün ilişkilerini keserek, başında Patrik Eftim Efendi'nin bulunduğu Türk Ortodoks Kilisesine bağlılığını açıklamak oldu. Kongre kararlarında, Anadolu Ortodokslarının Milli Mücadeleyi bütün gücüyle destekledikleri ve

Ankara'daki Büyük Millet Meclisinden başka bir siyasal bir gücü tanımadığı belirtiliyordu. Kayseri'de toplanan bu kongrenin bir başka açıdan önemi ise; Milli Mücadelenin en zor günlerinde Anadolu'daki birlik ve beraberliğin sağlanmasına yönelik katkılar olmuştur. Bir taraftan Fener Rum Patrikhanesinin gücünü kırmak, diğer taraftan da Anadolu'daki gayrimüslimlere "Türk mezalimi" yapıldığı yolundaki propagandaların boşa çıkarılması bunlar arasındadır.

Batı cephesinde kazanılan başarılar Türk Ortodokslar tarafından büyük bir sevinçle karşılanmış ve bu amaçla Ayanikola Kilisesinde düzenlenen törende İstamat Zihni Bey tarafından zaferin önemini belirten heyecanlı bir konuşma yapılmıştır.

İstamat Zihni Bey ve mensubu olduğu Türk-Ortodoks Cemaati, Türk Milli Mücadelesini basın yoluyla da desteklemek için *Anadolu'da Ortodoksluk Sadâsı* adıyla bir gazete çıkararak kendi cemaatleri üzerinde etkili olmaya çalışmıştır. İlk sayısı 22 Temmuz 1338 (1922) tarihli olan bu gazete toplam 16 sayı çıkabilmiş, son sayısı ise 21 Şubat 1339 (1923) tarihlidir. Haftalık olarak çıkan gazetede, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine Tabi Umum Anadolu Türk Ortodokslarının Kilise Kongresi Müevvic-i Efkârıdır" başlığı yer alıyordu. Gazetenin imtiyaz sahipliğini de İstamat Zihni Bey yapmıştır. İstamat Zihni Özdamar gazetede yazılarında, Türk milletinin başına gelen felaketlerin sebebinin dinin siyasete alet edilmesi olduğunu, son zamanlarda bu hastalığın yine Fener Rum Patrikhanesinin marifetiyle hortlatıldığını belirtmiştir.

İstamat Zihni Bey'in "Anadolu'da Mecburi Mübadelenin Türk Ortodokslarına Şümûlü Var mıdır?" başlığını taşıyan bir başka yazısında ise, bu konunun Türk Ortodokslarını fazlasıyla rahatsız ettiğini ifade ederek bu alanda cemaatin duyduğu endişeleri dile getirmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın Papa Eftim için söylediği; "Milli Mücadelede bize bir ordu kadar yardım etmiştir" sözü, İstamat Zihni Bey için de geçerlidir. Zira Rum Ortodokslar ihanet ederek Yunanlılara yardım ederken, Türk Ortodokslarının bu ihanete katılmaması yönündeki İstamat Bey'in cemaat üzerindeki nasihatleri sonucu Fener Rum Patrikhanesinin nüfuzunun kırılmasındaki hizmetleri bu kabildendir.

İstamat Zihni Özdamar 1935 yılından itibaren Eskişehir bağımsız milletvekili olarak parlamentoda görev yapmıştır. Özdamar bu görevine başlarken, "Öteden beri güttüğüm mefkûre ve gaye peşinde yürürken buna engel olacak azınlık mümessili değil, ulusun bir sayılabi olarak seçilmek istiyorum. Mecliste bu gayeyi takip edeceğim. Koyu milliyetperver bir Türk Ortodoksu, Türk yurttaşım. Cumhuriyetçi olmakla beraber devletçi, halkçı, laik ve inkılapçım. Bütün emelim sırf Türklüğe, Türk Cumhuriyeti'ne bütün kudretimle çalışmaktır" ifadelerini kullanmıştır. İstamat Zihni Özdamar TBMM'de, Gümrük ve İhisarlar Encümeni azalığı ve kâtipliğine seçilmiştir. İstamat Zihni Bey, İkinci Dünya Savaşı sırasında uygulamaya konulan ve sadece ekonomik değil, siyasi ve kültürel açıdan da önemli sonuçlar doğuran 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanununun oylaması sırasında bu yasanın kabulü yönünde oy kullanarak dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu yöndeki bir diğer faaliyeti de, 05.06.1935 tarihli ve 2762 sayılı azınlık vakıflarıyla ilgili kanunla ilgili konuşmalar yaparak bu kanunun lehinde oy kullanması olmuştur. İstamat Zihni Bey ayrıca TBMM'de bulunduğu dönemlerde Adliye Vekâleti bütçesi, Atatürk'ün cenaze töreni, 1936 Muvazene-i Umumiye Kanunu, 1937 Maarif Vekâleti bütçesi ve 1938 yılı bütçeleri hakkındaki kanun teklifleri sırasında genel kurulda birçok konuşma yapmıştır.

İstamat Zihni Bey yukarıda bahsedilen siyasi faaliyetlerinin dışında Balıklı Rum Hastanesi mütevelli heyetinde bulundu. Ayrıca TBMM'de 5. Dil Kurultayı üyeliğine seçilen milletvekilleri arasında yer aldı. Siyasetten ayrıldıktan sonra İstanbul'a yerleşti, Zaman zaman maddi ve manevi sıkıntılar çekti ve bunun için bir takım yardım taleplerinde

bulundu. Fener Rum Patrikhanesinin Varlık Vergisi dolayısıyla CHP aleyhinde ve DP lehinde yapmış oldukları çalışmaları Parti Genel Sekreterliğine ileterek uyarılarda bulundu.

İstamat Zihni Özdamar, çok uluslu ve çok kültürlü bir yapıya sahip Osmanlı Devleti'nden devr alınan miras içinde kendine özgü gelenek ve göreneklerinden özümsemiş bir kültüre sahip Ortodoks Türklerinin özgün temsilcilerinden biriydi. Bir gayrimüslim olarak Türk Milli Mücadelesinde Anadolu'dan yana tavır alarak var gücüyle bu savaşı desteklemiştir. Çıkardığı *Anadolu'da Ortodoksluk Sadâsı* adlı gazete ve Fener Rum Patrikhanesi'nin bozguncu faaliyetleri karşısında Türk Ortodoks Patrikhanesini oluşturarak Anadolu'da milli birliğin sağlanmasına önemli katkılar sağlamıştır. Bütün çabalara rağmen cemaati mübadele ile yurttan ayrılan İstamat Zihni Özdamar, TBMM'de üç dönem milletvekilliği yapmış, bu süreçte her zaman milli meselelerin amansız savunucusu olmuş ve daima vatan ve millet menfaatlerinden yana bir tavır içinde bulunmuştur.

Fahri YETİM-Mesut ERŞAN

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri ve Resmi Belgeler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.1.0.0-563.2240.2.

TBMM, Zabıt Ceridesi, Devre V, C.1, 1.3. 1935, s. 6.

TBMMZC, Devre 6, İçtima 4, 3. İnikat 11 Kasım 1942.

TBMMZC, Devre V, İçtima 1, I.XI. 1935.

Sürelî Yayın Gazete ve Dergiler

Ayın Tarihi, No 15, 1935.

Cumhuriyet, 4 Şubat 1935, s.5.

Araştırma İnceleme Eserleri

AFET İNAN, Ayşe, **Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazmaları**, Ankara 1988.

Anadolu'da Ortodoksluk Sadâsı, Eylül 1338 (1922), No 6; 29 Temmuz 1339 (1923), No2; 11 Şubat 1339 (1923), No 15; 22 Temmuz 1338 (1922), No 1.

Anadolu'da Ortodoksluk Sadâsı, (Yay. Haz: Çiğdem Toker), Ankara 2001.

Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV, Ankara 2006.

BALİ, Rifat, "Cumhuriyet Döneminde Azınlık Milletvekilleri", **Toplumsal Tarih**, S. 186, Haziran 2009.

BALTA, Evangelia, "Karamanlıca Kitapların Önsözleri", **Tarih ve Toplum**, C. 13, S. 74 (Şubat 1990), s. 18.

BAYDAR, Mustafa, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, İstanbul 1968.

BİNARK, İsmet, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM, VI. Dönem, (3 Nisan1939-15 Ocak 1943)**, C. I, Ankara 2004.

CİN, Turgay, "Türkiye ile Yunanistan'daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması", **Dokuz Eylül**

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, Özel Sayı, 2007, s. 1113.

EKİNCİKLİ, Mustafa, **Milli Mücadelede Türk Ortodoksları**, (XII. Türk Tarih Kongresinden Ayrı Basım), Ankara 1999.

ERDAL, İbrahim, "Türk Basınına Göre Ortodoks Türklerin Milli Mücadeledeki Tutumu", **Atatürk Yolu Dergisi**, C. 9, S. 35, ss. 333-343.

ERGENE, Teoman, **İstiklal Harbinde Türk Ortodoksları**, İstanbul 1953.

GOLOĞLU, Mahmut, **Tek Partili Cumhuriyet**, İstanbul 2009.

GÜNEŞ, İhsan, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM, V: Dönem (1935-1939)**, C.II, Ankara 2001.

KARS, Zübeyir, **Milli Mücadelede Kayseri**, Ankara 1999.

KUTAY, Cemal, **Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları**, Ankara (Tarihsiz)

NAKRACAS, Georgias, **Anadolu ve Rum Göçmenlerinin Kökeni, 1922 Emperyalist Yunan Politikası ve Anadolu Felaketi**, (Yunancadan Çev: İbram Onsunoğlu) İstanbul 2003.

ÖKSÜZ, Hikmet, **Batı Trakya Türkleri**, Çorum 2006.

ÖZEL, Sabahattin-HACİBRAHİMOĞLU, Işıl Çakan, **Osmanlı'dan Milli Mücadele'ye Seçilmiş Mülâkatlar**, İstanbul 2010.

ÖZKAN, Salih, "Anadolu'da Ortodoksluk Sadası Gazetesi", **III. Kayseri Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, 06,07. 2000**, Kayseri 2000, ss. 363-367.

PEHLİVANLI, Hamit, "Askeri Polis Teşkilatı İstihbarat Raporlarında Milli Mücadele Sırasında Ermeni ve Rum Azınlığın Faaliyetleri ve Alına Tedbirler", **Atatürk Yolu**, II/8, 1991, s. 681.

URAN, Hilmi, **Meşrutiyet ve Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)**, İstanbul 2007.

YETİM, Fahri-ERŞAN, Mesut, "Bodrumlu İstamat Zihni Özdamar: Siyasi ve Kültürel Faaliyetleri", **2. Uluslararası Bodrum Sempozyumu Sempozyum Bildirileri**, Bodrum 2011, ss.596-609.

23/02/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istimat-zihni-ozdamar-1935-1946/?pdf=6460> adresinden erişilmiştir